

УДК 655:339.94(477:560)

Юрій Бондар,
кандидат політичних наук,
докторант Інституту журналістики Київського
національного університету імені Тараса Шевченка

Видавнича комунікація у парадигмі українсько-турецьких відносин

У статті простежується генезис та сучасний стан українсько-турецьких видавничих зв'язків, аналізуються форми такої комунікації та спільні видавничі проекти.

Ключові слова: видавнича комунікація, українсько-турецька співпраця, видавничі проекти.

Українсько-турецькі відносини сягають століть. Проте Україну й Туреччину поєднує не лише цивілізаційне минуле, а й сучасна співпраця, що останнім часом наповнюється якісно новим змістом. Важливе місце в налагодженні міждержавного й міжкультурного діалогу посідає також співробітництво у видавничій сфері, яке теж має свою історію.

Тривалість українсько-турецьких гуманітарних зв'язків дослідники простежують від давніх часів. Взаємовплив та взаємозбагачення двох культур засвідчують Агатангел Кримський, Василь Дубровський, Володимир Сергійчук, Григорій Халимоненко, Юрій Кочубей, Ірина Дрига, Тетяна Маленька, Ганна Рог та інші науковці.

Здавна присутнє в українському інформаційному просторі і турецьке письменство. Справжнім пропагандистом літературних творів сусіднього народу був видатний український історик-сходознавець, письменник і перекладач Агатангел Кримський, перу якого належить "Історія Туреччини та її письменства", численні переклади творів турецьких авторів. Помітний внесок у поширення літературних надбань турецьких літераторів в Україні й Василя Дубровського, який у 20—30-х роках минулого століття перекладав твори Омєра Сейфетгіна, Рафіка Халіда, Якуба Кадрі, котрі публіковані у харківських журналах, зокрема "Червоному шляху".

Помітне місце в розвитку українсько-турецьких відносин посідає і журнал "Східний світ", що виходив друком від 1927 до 1931 року як часопис Всеукраїнської асоціації сходознавців. На його сторінках вміщено історичні дослідження, зокрема літературних пам'яток, бібліографічні огляди, твори турецьких авторів, рецензії на твори.

Значний слід в українському літературному процесі, як зазначає дослідниця Ганна Рог, залишила і творчість Назима Хікмета, який був одружений на українці, часто бував в Україні, подовгу жив у Києві. Серед авторів перекладів його творів і оригінальних праць про нього — Максим Рильський, Павло Тичина, Володимир Сосюра, Андрій Малишко, Микола Бажан, Іван Драч та інші українські літератори [4, с. 197]. Чимало таких творів друкувалося на сторінках часопису іноземної літератури "Всесвіт", заснованого у Харкові 1925 року. На його сторінках упродовж кількох чисел 1928 року з'явився, зокрема, і "один із перших романів української літератури на міжнародну тематику", "роман із сучасного турецького життя" "Змова Десмоля" Л. Величка, де розповідалось про події в

Туреччині після Першої світової війни [3]. Часопис уміщував також твори турецьких авторів у перекладі українських літераторів, публікував, зокрема, роман О. Ханчерліоглу "Велика риба", поезії та п'єси Н. Хікмета, вірші О. Велі тощо.

Нового звучання співпраця українських та турецьких майстрів слова — літераторів, видавців та журналістів — набула зі здобуттям Україною незалежності.

Продовжив знайомити читачів із набутками турецької літератури "Всесвіт". На його сторінках з'явилися твори нобелівського лауреата Орхана Памука (з-поміж них — романи "Сніг", "Мене називають Червоний", "Біла фортеця"), оповідання Р. Гюнтекіна, Р. Карая, А. Несіча та інших авторів, відгуки на їхні праці.

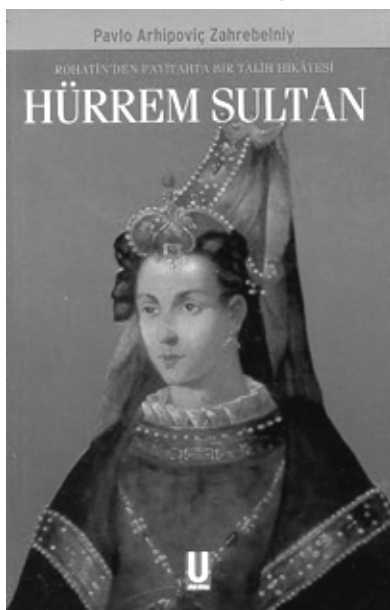
Однією з перших ластівок на книжковому видавничому обрії був малоформатний (проте місткий — 946 сторінок) Українсько-турецький словник, укладений викладачем КНУ імені Тараса Шевченка Омером Дерменджі. Важливе у комунікаційному сенсі видання вийшло без належного зазначення випускових даних, проте його цілком можна зарахувати до пізнавальних видавничих продуктів. Значною мірою завдяки зусиллям ентузіастів побачив світ і перший переклад турецькою знакового для українців "Кобзаря". Переклала Шевченкові твори очільниця Спільки гагаузів України, поетеса і також викладачка кафедри тюркології Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка Феодора Арнаут. До збірника вона включила 40 поетичних творів, серед котрих поеми "Кавказ" і "Катерина", а також 10 малюнків авторства Тараса Шевченка. Побачив світ "Кобзар" турецькою мовою 2009 року в Анкарі коштом самої перекладачки, накладом 1000 примірників [16]. З'явилися останнім часом і книжкові видання, присвячені турецькій літературі, серед яких виокремимо "Історію турецької літератури" Григорія Халимоненка. Окрім літературознавчих досліджень, науковець уклав також посібник "Турецька мова. Основи теоретичної граматики" і є автором інших фахових друків.

Майданчиком зацікавленої розмови та обміну професійного, зокрема медійного, досвіду стала Міжнародна громадська організація Платформа "Діалог Євразії". Заснована представниками національних журналістських і письменницьких організацій з ініціативи відомого киргизького письменника та громадського діяча Чингіза Айтматова, вона поєднала представників інтелектуальної еліти багатьох країн, метою яких є поглиблення

міжнародного співробітництва та порозуміння, встановлення рівноправних, добropорядних зв'язків між державами, взаємозбагачення культур, налагодження людських контактів.

Розуміння важливості медійного чинника у процесі розбудови спільного культурницького та інформаційного поля знайшло виразне підтвердження в рекомендаціях вже засадничого з'їзду організації, що відбувся у вересні 1998 року в Стамбулі. Серед проблемних точок, на які звернули увагу учасники зібрання, — вульгаризація та комерціалізація літературних творів, падіння виробництва та зменшення накладів книжок, труднощі з розповсюдженням друкованої продукції, порушення інтелектуальних авторських прав. Учасники зібрання висловилися за необхідність створення Кодексу преси, в основі якого — розуміння преси і видавничої справи як поля, де гарантовані права і свободи особистості, що прагне до єдності та цілісності; заохочення письменницької, перекладацької та іншої видавничої діяльності через реалізацію спільних видавничих проєктів, проведення інформаційних кампаній та літературних конкурсів, заснування літературних та інших премій.

Видавнича діяльність стала одним з пріоритетних напрямів діяльності Платформи. У його рамках було започатковано амбіційний проєкт "100 головних творів Євразії". Багато в чому знаковим для "Діалогу Євразії" в Україні стало видання турецькою мовою роману Павла Загребельного "Роксолана", над перекладом якого Омер Дерменджі, котрий особисто знав автора, працював впродовж п'яти років. Побачила світ книга 2005 року накладом п'ять тисяч примірників, а потім була перевидана ще раз [14]. Презентація прем'єрного видання відбулася у Стамбулі в султанському палаці Топкапи за підтримки міністерств культури Туреччини та України. Участь у події взяли представники інтелігенції, журналісти, дипломати, державні чиновники двох країн. Відбулася також театральна вистава з виконавицею головної ролі у популярному в Україні серіалі "Роксолана" Ольгою Сумською.

Роман Павла Загребельного *Роксолана* турецькою мовою

За підтримки Платформи видано турецькою мовою і роман Павла Вольвача "Кляса", який теж було презентовано в Туреччині [13]. У рамках події 31 жовтня 2011 року у Стамбулі у "Фонді журналістів і письменників" відбулося

засідання круглого столу "Письменник та суспільство" за участю провідних турецьких та українських літераторів.

Під час презентації книги Павла Вольвача "Кляса" у Стамбулі

Побачило світ турецькою також знакове науково-популярне видання Володимира Сергійчука "Що дала Україна світові" про відомих українців, досягнення яких у різних сферах є значущими не лише для України [15]. Презентація книги з передмовою Віктора Ющенка відбулася в Нью-Йорку 26 вересня 2008 року за участю президентів п'яти країн, представників дипломатичного корпусу, видавців, журналістів та громадськості. 2012 року за підтримки "Діалогу Євразії" з'явилася друком і україномовна книжка Володимира та Богдана Сергійчуків "На межі двох світів. Українсько-турецькі відносини в середині XVI — на початку XXI ст." [5]. Ці видання та твори інших українських авторів були представлені на Днях України в Туреччині.

Так само під егідою та за сприяння Платформи виходять друком і твори турецьких авторів українською. Зокрема, 2012 року побачили світ книга відомого турецького письменника та публіциста Гаруна Токака "Вони не дочекалися світанку" у перекладі Ірини Прушковської [8], праці Фетхуллага Гюлена "Діалог і толерантність" у перекладі Оксани Зубань та Володимира Підвойного [11].

Практикою діяльності представництва Платформи в Україні стала популяризація творчих надбань видатних літераторів різних країн. У Києві відбулися, зокрема, вечори пам'яті ініціатора створення організації Чингіза Айтматова, наукові конференції, присвячені 50-річчю від дня смерті відомого турецького поета Ях'ї Кемалю та творчості турецького письменника Джеміль Меріча. Помітно присутня культурницька тематика і на сторінках друкованого органу "Діалогу Євразії" журналу "DA", що став спільною трибуною журналістів, літераторів та науковців різних країн Європи та Азії а від 2011 року почав виходити і українською під назвою "DA — Україна".

Налагодженню співпраці сприяють також двосторонні тематичні зустрічі українських та турецьких журналістів, участь у спільних заходах, круглих столах, конференціях тощо. Важливою була, зокрема, зустріч провідних репортерів та літераторів двох країн з питань професійного досвіду висвітлення суспільних конфліктів, що відбулася у Стамбулі 2014 року [6].

Окрема сторінка видавничої діяльності Платформи в Україні — популяризація та оприлюднення результатів наукових досліджень, що стосуються різних напрямів знань. 2012 року під егідою організації було проведено конкурс наукових робіт і статей, у якому взяли участь аспіранти та студенти вищих навчальних закладів з усієї країни. Найкращі та відзначені праці опублікували у збірнику "Мистецтво жити разом", що побачив світ у видавництві "Український письменник". "Діалог" тісно співпрацює в організації науково-практичних заходів і надає видавничу допомогу вишам України. Так, з Національною академією управління при Президентові України видали збірник "Дні інформційного суспільства", з Київським університетом імені Бориса Грінченка — "Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів", з Південноукраїнським педагогічним університетом імені Костянтина Ушинського — "Молодь за діалог і толерантність у подоланні соціальних конфліктів" тощо. Системна співпраця Платформи і з Інститутом журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, з фахівцями якого підготовлено та реалізується низка видавничих проєктів.

Діалогові між народами сприяє діяльність й інших громадських організацій. 2005 року працівники наукових та освітніх установ — Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту археології та Інституту сходознавства імені Агатангела Кримського НАН України, Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка — утворили Історико-культурну асоціацію "Україна — Туреччина", поставивши за мету вивчення та збереження культурної та історичної спадщини двох сусідніх народів. Одна з провідних секцій фундації — філології та літератури. Серед заходів, організованих її членами, — мовознавчі, фольклористичні, літературознавчі та перекладацькі дослідження й студії, які були проведені спільно зі Спілкою письменників України та Спілкою турецьких письменників та журналістів, круглі столи, підготовка монографій та навчальних посібників. Набутки — видання п'яти томника тюркологічних праць А. Кримського, укладання словника "Сходознавство в Україні в іменах", переклад та наукове коментування османотурецьких писемних пам'яток, творів турецької художньої літератури, зокрема О. Памука, А. Алатли, І. Бозкурта, М. Турана та інших літераторів [1, с. 206—209].

Нове ґрунтовне видання, присвячене українсько-турецьким відносинам, — "Україна — Туреччина: історія, політика, економіка, право, дипломатія, культура" — побачило світ наприкінці 2014 року [10]. У колективній монографії, підготовленій Дипломатичною академією України при Міністерстві закордонних справ України за сприяння Українсько-турецького культурного центру "Сяйво", розглянуто широкий спектр співпраці двох народів у різних галузях. Окремий розділ відведено також видавничому та журналістському співробітництву [2].

У ширшому контексті українсько-турецької медійної співпраці заслуговують на увагу і окремі видавничо-журналістські проєкти. Таким є, зокрема, перше число журналу Інституту сходознавства імені Агатангела Кримського НАН України "Східний Світ" (вихід якого було поновлено 1993 року) за 2011 рік. Це, власне, спецвипуск, присвячений українсько-турецьким відносинам. ґрунтовні наукові повідомлення вчених двох країн, вміщені у журналі, висвітлюють теми історіографії та історії, сучасні аспекти співпраці, мови й літератури, вміщено також рецензії на наукові видання та хроніку подій співробітництва [7].

Інший спецвипуск — шоквартальник "Хроніка-2000", здійснений у рамках проєкту "Україна: історія великого народу" за підтримки Українсько-турецького культурного

центру "Сяйво" та участі видавництва "Український письменник" й Інституту української археографії та джерелознавства імені Михайла Грушевського НАН України [9]. В альманасі зібрано історичні дослідження українсько-турецьких відносин від Доби пізнього середньовіччя до Новітніх часів, простежено контекстну діяльність та "турецьку" політику українських організацій, державних та військових діячів Богдана Хмельницького і Пилипа Орлика, висвітлено культурологічні аспекти спільного побутування двох народів, вміщено літературні твори українських авторів про Туреччину. На черзі, як поінформували автори проєкту, два наступні томи альманасу, які будуть присвячені культурі та літературі двох народів [12, с. 110].

Список використаної літератури

1. Біляєва С. О. Історико-культурна асоціація "Україна — Туреччина" у 2006—2009 рр. Хроніка подій / С. О. Біляєва, І. М. Дрига, О. Є. Фіалко // Східний світ. — 2011. — № 1. — С. 206—209.
2. Бондар Юрій. Видавничі та журналістські співпраці у контексті українсько-турецьких комунікацій / Юрій Бондар, Віктор Набруско // Україна — Туреччина: історія, політика, економіка, право, дипломатія, культура: Монографія / В. В. Сергійчук, Н. О. Татаренко та ін. — Київ : Укр. письменник, 2014. — 460 с. — С. 430—439.
3. Лисенко А. Л. Журнал "Всесвіт" у довоєнні роки: концептуальні та жанрові особливості. — Режим доступу: // <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php>. — Назва з екрана.
4. Рог Г. В. Рецепція турецького письменства в українській літературі / Г. В. Рог // Східний світ. — 2011. — № 1. — 222 с.
5. Сергійчук Богдан. На межі двох світів. Українсько-турецькі відносини в середині XVI — на початку XXI ст. / Богдан Сергійчук, Володимир Сергійчук. — Київ : ПП Сергійчук С. І., 2011. — 320 с.
6. Суддя Віталій. ...І на майдані цінностями не торгують / Віталій Суддя // Голос України. — 2014. — 12 лют.
7. Східний світ. — 2011. — № 1. — 220 с.
8. Токак Гарун. Вони не дочекалися світанку; пер. з тур. І. Прушковської / Гарун Токак. — Київ : Український письменник, 2012. — 138 с.
9. Україна — Туреччина [координатор проєкту Гьокхан Демір] // Хроніка-2000. Укр. культуролог. альманах. — 2013. — Випуск 1 (95). — 506 с.
10. Україна — Туреччина: історія, політика, економіка, право, дипломатія, культура: Монографія / В. В. Сергійчук, Н. О. Татаренко та ін. — Київ : Укр. Письменник, 2014. — 460 с.
11. Фетхуллах Гюлен. Діалог і толерантність / з тур. пер. О. Зубань, В. Підвойний. — Київ : Вид-во Жупанського, 2012. — 376 с.
12. Хроніка українсько-турецьких отношений // Dialog Avrasya / Діалог Євразії — Україна. — 2014. — № 41. — 112 с.
13. Volvac Pavlo. Kankalar / Pavlo Volvac [Ukr. cev. O. Dermenci]. — Istanbul — Turkiye. : Da Yayıncılık, 2011. — 368 S.
14. Zahrebelniy Pavlo. Hurrem Sultan / Pavlo Arhipovic Zahrebelniy [Ukr. cev. O. Dermenci]. - Istanbul: DA Yayincilik, 2011. — 613 s.
15. Serhiyчук Volodimir. Ukrayna Dunyaya Ne Verdi [Turkceye ceviren: Dr. Omer Dermenci] / Volodimir Serhiyчук. — Kyiv : Mikola Serhiyчук basimeri, 2008. — 460 s.
16. Sevcenko Taras. KOBZAR (sezmeler) / Taras Sevcenko [Turkceye ceviren: Doc. Dr. Tudora]. — Ankara, 2009. — 148 s.

В статті просліджується генезис і сучасне становище українсько-турецьких видавничих зв'язей, аналізуються форми такої комунікації і спільні видавничі проєкти.

The article traces the genesis and current state of Ukrainian-Turkish relations in publishing sphere. It is analyzed the forms of such communication, and joint publishing projects.

Надійшла до редакції 5 грудня 2014 року